सीता शर्माको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र
सङ्कायअन्तर्गत पाटन संयुक्त क्याम्पसको
नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह
दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको
प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
सीता ज्ञवाली
रो. नं. ३५/०६२, परीक्षा क्रमाङ्क २२४४
त्रि. वि. रजिस्टेसन नम्बर ६-२-४९-११३७-९९)
नेपाली शिक्षण समिति
पाटन संयुक्त क्याम्पस
पाटनढोका, ललितपुर

२०६५

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

पाटन संयुक्त क्याम्पस,
ललितपुर

मिति : २०६५/१२/१७

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत पाटन संयुक्त क्याम्पस, नेपाली विभागकी छात्रा **श्री सीता ज्ञवाली**ले नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नुभएको **सीता शर्माको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र सोही प्रयोजनका लागि स्वीकृत गरिएको छ ।

हस्ताक्षर

(१) सहप्रा. डा. कृष्णप्रसाद दाहाल
(संयोजक) ....

२. प्रा. डा. जगदीशचन्द्र भण्डारी
(शोधनिर्देशक) ....

३. उपप्रा. सुधा त्रिपाठी
(बाह्य परीक्षक) ....

मूल्याङ्कन समिति

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय नेपाली विभागअन्तर्गत नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि छात्रा सीता ज्ञवालीले **सीता शर्माको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । उहाँले निकै मिहिनेत र परिश्रमपूर्वक तयार पारेको यो शोधपत्रप्रति म सन्तुष्ट छु र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६५/१२/१६

....

(**प्रा. डा. जगदीशचन्द्र भण्डारी**)

शोधनिर्देशक

पाटन संयुक्त क्याम्पस

नेपाली विभाग

ललितपुर

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले स्नातकोत्तर तहको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु प्रा. डा. जगदीशचन्द्र भण्डारीका प्राज्ञिक निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । यो शोधपत्र तयार गर्ने सन्दर्भमा आइपरेका विभिन्न समस्या र चुनौतीहरूसँग जुध्ने प्रेरणा दिँदै सही मार्गनिर्देश गराएर अघि बढ्न उत्प्रेरित गरी आफ्ना कतिपय व्यावहारिक कार्यव्यस्ततताहरूलाई थाती राखी कुशल र समुचित दिग्दर्शन गराउनु भएकोमा उहाँप्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन एवम् श्रद्धाभाव व्यक्त गर्दछु । शोधपत्र तयार गर्ने कार्यमा आफ्नो कार्यव्यस्ततालाई परवाह नगरी अमूल्य समय निकालेर समयसमयमा प्रत्यक्ष तथा साङ्केतिक निर्देशन, सुझाव तथा हौसला दिई उत्प्रेरित गर्नुहुने नेपाली विभागका सम्पूर्ण गुरुहरूप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधविषयमा शोधकार्य गर्न अवसर जुटाउने पाटन संयुक्त क्याम्पस नेपाली विभागप्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यस शोधपत्रलाई पूरा गर्नका खातिर उचित, सल्लाह, सुझाव दिनुहुने डा. गोपीन्द्र पौडैलप्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । त्यसै गरी यस शोधपत्र तयार गर्नका लागि आफ्ना कृतिहरू र अन्तर्वार्ता दिई सहयोग गर्नुहुने सीता शर्माप्रति म कृतज्ञ छु ।

यसरी नै आर्थिक र व्यावहारिक समस्यासँग सङ्घर्ष गर्दै आफ्नो अमूल्य श्रम र पसिना खर्चेर मेरो अध्ययनलाई यस अवस्थामा ल्याइपुऱ्याउने पितामाताप्रति म आजीवन ऋणी छु । आफूले व्यावहारिक बोझ थामेर मलाई यस अवस्थासम्म पुऱ्याउन मरिमेट्ने श्रीमान् कपिलमणि गौतमप्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यस शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा आवश्यक सल्लाह तथा सुझाव दिनुहुने साथीहरू चन्द्रप्रकाश आचार्य, चूडाराज कार्की एवम् यस शोधपत्रको पााण्डुलिपिलाई टङ्कन गरी प्राविधिक सहयोग गर्ने मित्रहरू रविन श्रेष्ठ, विकेश चापागाइँ र वीरेन्द्र नेपालप्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि पाटन संयुक्त क्याम्पस, नेपाली विभाग, ललितपुरसमक्ष पेस गर्दछु ।

....

सीता ज्ञवाली
पाटन संयुक्त क्याम्पस
नेपाली विभाग

मिति : २०६५/१२/१७

२०६५

विषयसूची

	पृष्ठसङ्ख्या
पहिलो परिच्छेद : शोधपरिचय	१-५
१.१ शोधशीर्षक	१
१.२ शोधप्रयोजन	१
१.३ विषयपरिचय	१
१.४ समस्याकथन	२
१.५ शोधकार्यको उद्देश्य	२
१.६ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.७ अध्ययनको सीमाङ्कन	४
१.८ शोधकार्यको औचित्य	४
१.९ सामग्रीसङ्कलनविधि	५
१.१० शोधविधि	५
१.११ शोधपत्रको रूपरेखा	५
दोस्रो परिच्छेद : सीता शर्माको जीवनी र व्यक्तित्वको अध्ययन	६-१७
२.१ विषयप्रवेश	६
२.२ जन्म, जन्मस्थान र मातापिता	६
२.३ बाल्यकालीन स्वभाव	६
२.४ शिक्षादीक्षा	७
२.५ विवाह	८

२.६ साहित्यलेखनको प्रेरणा ९
२.७ जागिरे जीवन ९
२.८. भाषा १०
२.९ साहित्यिक संस्थागत संलग्नता १०
२.१० सम्मान तथा पुरस्कार ११
२.११ शारीरिक बनावट र स्वभाव ११
२.१२ राजनीतिक व्यक्तित्व १२
२.१३ कवि व्यक्तित्व १२
२.१४ साहित्यिक व्यक्तित्व १३
२.१५ अविस्मरणीय क्षण १४
२.१६ आर्थिक अवस्था १४
२.१७ पहिरनमा रुचि १४
२.१८ खानपिन तथा अन्य सेवन १५
२.१९ समाजसेवामा रुचि १५
२.२० भ्रमण १५
२.२१ जीवन दर्शन १५
२.२३ निष्कर्ष १६

तेस्रो परिच्छेद : सीता शर्माको कृतित्वको अध्ययन १८-६०

३.१ पृष्ठभूमि १८
३.२ प्रगतिवाद १९
३.२.१ प्रगतिवादको दार्शनिक आधार २०
३.३ द्वन्द्वात्मक भौतिकवाद २०
३.३.१ प्रगतिवादी कला-साहित्यमान्यता २४
३.४ प्रगतिवादी नेपाली कवितापरम्परा ३०
३.४.१ पृष्ठभूमि ३०

३.४.२ राजनीतिक पृष्ठभूमि ३१
३.४.३ आर्थिक पृष्ठभूमि ३२
३.४.४ साहित्यिक पृष्ठभूमि ३३
३.५ प्रगतिवादी नेपाली कविताको उद्भव र विकास ३६
३.५.१ प्रगतिवादी नेपाली कविताको उद्भव र सीता शर्माको प्रवेश ३६
३.५.२ निष्कर्ष ४२
३.६ शर्माका फुटकर कविता र अन्य रचनाहरूको अध्ययन ४२
३.७ 'नालिस' कवितासङ्ग्रहका कविताहरूको अध्ययन ४५
३.७.१ शीर्षकचयन ४६
३.७.२ कथ्य विषय वा भावविधान ४७
३.७.३ संरचना बनोट ५६
३.७.४ लयविधान ५६
३.७.५ बिम्ब र प्रतीकयोजना ५६
३.७.६ भाषाशैली ५७
३.७.७ निष्कर्ष ५९
चौथो परिच्छेद : सीता शर्माको कृतित्व र व्यक्तित्वको मूल्याङ्कन ६१-६४
४.१ व्यक्तित्वको मूल्याङ्कन ६१
४.२ कृतित्वको मूल्याङ्कन ६३
४.३ निष्कर्ष ६४
पा"चौ" परिच्छेद : उपसंहार र निष्कर्ष ६५-
६८
५.१ उपसंहार ६५
५.२ निष्कर्ष ६७
परिशिष्ट **६९-७२**

सङ्क्षेपीकृत शब्द

सङ्क्षिप्त रूप	–	पूर्ण रूप
अनु.	–	अनुवाद
अप्र.	–	अप्रकाशित
आई. ए.	–	इन्टरमिडिएट अफ आर्टस्
ई. सं.	–	ईस्वी संवत्
एम्. ए.	–	मास्टर अफ आर्टस्
ए. व.	–	एकवचन
क्र. सं.	–	क्रमसङ्ख्या
गा.वि. स.	–	गाउँ विकास समिति
गो. प.	–	गोरखापत्र
च. सं.	–	चतुर्थ संस्करण
चौ. सं.	–	चौथो संस्करण
छै. सं.	–	छैटौँ संस्करण
ते. सं.	–	तेस्रो संस्करण
त्रि. वि.	–	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
त्रै.	–	त्रैमासिक
दो. सं.	–	दोस्रो संस्करण
पाँ. सं.	–	पाँचौँ संस्करण
पृ.	–	पृष्ठ
प्र.	–	प्रकाशन
प्रा. लि.	–	प्राइवेट लिमिटेड
बा. सं.	–	बाह्रौँ संस्करण
मा.	–	मासिक
वि. सं.	–	विक्रम संवत्
स्व.	–	स्वर्गीय
सम्पा.	–	सम्पादन/सम्पादक
साप्ता.	–	साप्ताहिक
सा. प्र.	–	साझा प्रकाशन